

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК НА
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ
БР. 8
ГОДИНА 2018**

**УНИВЕРЗИТЕТ
„ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП**

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ FACULTY OF LAW 2018

(провизорна верзија –да не се цитира)

За издавачот:

Проф. Д-р Јован Ананиев

Издавачки совет Editorial Board

Проф. Д-р Блажо Боев prof. Blažo Boev, Ph.D
Проф. Д-р Лилјана Гудева – Колева prof. Liljana Gudeva – Koleva, Ph.D
Проф. Д-р Јован Ананиев prof. Jovan Ananiev, Ph.D
Доц. д-р Ана Никодиновска Крстевска Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph.D

Меѓународен програмски комитет International Editorial Board

Проф. Д-р Јован Ананиев Prof. Jovan Ananiev, Ph. D
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Р. Македонија University Goce Delcev – Stip, Macedonia
проф. д-р Јадранка Денкова Prof. Jadranka Denkova, Ph. D
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Р. Македонија University Goce Delcev – Stip, Macedonia
Проф. Д-р Жан Пол Ленер Prof. Jean Paul Lehnerns, Ph. D
Универзитет на Луксембург, Луксембург University of Luxembourg, Luxembourg
Проф. Д-р Аленка Верболе Prof. Alenka Verbole, Ph. D
Универзитет на Љубљана, Словенија University of Ljubljana, Slovenia
Проф. Татјана Петровна Суспичина Prof. Tatjana Petrovna Suspiciina, Ph.D
Московска Правна Академија, Русија Moscow State Law Academy, Russia
Проф. Габриела Белова Prof. Gabriela Belova, Ph.D
Југозападен Универзитет „Неофит Рилски“ South West University “Neofit Rilski”
Бугарија Bulgaria

Редакциски одбор Editorial Staff

Проф. д-р Јован Ананиев prof. Jovan Ananiev, Ph.D
доц. д-р Ана Никодиновска Крстевска Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph. D
Доц. д-р Борка Тушевска Ass. Prof. Borka Tushevka

Главен уредник Managing editor

Проф. д-р Јован Ананиев prof. Jovan Ananiev, Ph.D

Одговорен уредник Editor in chief

Доц. д-р Ана Никодиновска Крстевска Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian language)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of the Editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“–Штип University Goce Delcev – Stip
Правен факултет Faculty of Law
ул. „Крсте Мисирков“ бб ul.”Krste Misirkov” BB PO.BOX 201
п. фах 201, 2000 Штип PO. Box 201, 2000 Stip
Р. Македонија R. of Macedonia

СОДРЖИНА:

АПАСИЕВ Димитар

*ПРАВНИТЕ АСПЕКТИ НА РЕФЕРЕНДУМОТ ЗА Т.Н. ПРЕСПАНСКИ ДОГОВОР
МЕЃУ РЕПУБЛИКА ГРЦИЈА И „ВТОРАТА СТРАНА“, CASE STUDY, стр. 5*

АТАНАСОВСКА-ЦВЕТКОВИЌ Анета

*ПРИКАЗ НА ЗАКОНОТ ЗА АДВОКАТИТЕ ЗА КРАЛСТВОТО НА СРБИТЕ,
ХРВАТИТЕ И СЛОВЕНЦИТЕ ОД 1929 ГОДИНА, стр. 19*

БЕЛОВСКИ ВОЈО

ДИРЕКТОР И РАБОТНИОТ ОДНОС, стр.29

ГАБЕРОВ Марјан

УБИСТВО ПРИ ВРШЕЊЕ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО, стр.41

ЈОСИФОВИЌ Ивица

*ПРАВНИОТ И ФАКТИЧКИ КОНТЕКСТ ВО ПОСТАПКАТА ЗА ПРЕТХОДНО
ОДЛУЧУВАЊЕ НА СУДОТ НА ПРАВДАТА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА –
АНАЛИЗА НА СЛУЧАЈОТ ОГЃАНОВ , стр. 46*

КОШЕВАЛИСКА Олга, АПАСИЕВ Димитар и МАКСИМОВА Елена

*НАЧЕЛОТО НА ЗАКОНИТОСТ – НУЖЕН КОРЕКТИВ ПРОТИВ,
АРБИТРЕРНОСТА НА ДРЖАВНИТЕ ОРГАНИ ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА
СТР. 54*

**ЉОРОВСКИ ВАМВАКОВСКИ Димитар, ТАСЕВ Донче и
СТОЈАНОВСКИ Страшко**

*НАЦИОНАЛНАТА МОБИЛИЗАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА ГРЦИЈА ВО ОДНОС НА
МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ, стр. 70*

МАЦОВСКИ Марјан

*ОТВОРЕНОСТ НА ПАРЛАМЕНТИТЕ И ПАРЛАМЕНТАРНИ КАНАЛИ -
ПЕРСПЕКТИВИ НА СОБРАНИСКИОТ ТВ КАНАЛ, стр. 87*

МАЦОВСКИ Марјан

*УЛОГАТА НА СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО
ПРОЦЕНАТА НА ВЛИЈАНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА
СПРОВЕДУВАЊЕТО НА РЕГУЛАТИВАТА, стр. 97*

МАЈХОШЕВ Андон, ЦАМТОСКА Сузана и МАЈХОШЕВ Дарко
ЗАШТИТА НА ПРИВАТНОСТА ВО МЕДИУМИТЕ (ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ),
Стр. 108

МАРОЛОВ Дејан и МАКСИМОВА Елена
МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА ВО СВЕТОТ НА
ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА, стр. 118

НИКОДИНОВСКА КРСТЕВСКА АНА
ДОГОВОРОТ ОД ПРЕСПА ПОМЕЃУ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И
РЕПУБЛИКА ГРЦИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО,
стр.124

ТОДОРОВА Билјана и БЕЛОВСКИ Војо
ОДНОСОТ МЕЃУ ТРУДОВОТО И СОЦИЈАЛНОТО ПРАВО
СО ОСВРТ НА ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА
СОЦИЈАЛНОТО ПРАВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, стр. 128

ТОДОРОВА Билјана и РАДУЛОВИЌ Македонка
ОМБУДСМАНОТ И ПРАВАТА НА
ДЕТЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, стр. 137

**ТОДОРОВА Билјана
БЕЛОВСКИ Војо**

**УДК: 349.2:349.3(497.7)
349.3:[378.096:34(497.7)
349.2:349.3(4-672ЕУ)**

ОДНОСОТ МЕЃУ ТРУДОВОТО И СОЦИЈАЛНОТО ПРАВО СО ОСВРТ НА ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА СОЦИЈАЛНОТО ПРАВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт: Актуелизирањето на односот меѓу трудовото право и социјалното право, како гранки на правото и како наставно-научни дисциплини, е поттикнато од сознанието дека социјалното право е поретко застапено во студиските програми на правните факултети во Република Македонија, и кога станува збор за државните и за приватните универзитети.

Во трудот ќе биде направен основен преглед на мислењата за односот меѓу овие две гранки на правото и наставно-научни дисциплини, како и преглед на статистичките показатели за тоа каде и како се изучува социјалното право во Република Македонија и во некои земји од Европска Унија.

Еден дел ќе биде посветен на предизвиците на социјалното право и на социјалната политика во нашата земја со оглед на пошироката општествено-економска состојба во државата и во рамките на сложениот процес на приближување на социјалната политика кон европскиот модел на социјална политика.

Клучни зборови: *правна наука, правна гранка, наставно-научна дисциплина, правни факултети, социјална политика, трудово право, социјално право*

**TODOROVA Biljana
BELOVSKI Vojo**

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LABOR AND THE SOCIAL LAW, WITH A REVIEW OF THE CHALLENGES OF THE SOCIAL LAW IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Abstract: The actualization of the relationship between the labor law and the social law, as branches of the law and as educational and scientific disciplines, has been driven by the notion that the social law is rarely represented in the study programs of the faculties of law in the Republic of Macedonia, both on public and private universities.

In the paper, a basic overview of the opinions about the relationship between these two laws and educational and scientific disciplines will be made, as well as an overview of the statistical indicators on where and how the social law is studied both in Republic of Macedonia and some EU countries.

One part will be dedicated to the challenges of the social law and social policies in our country in regard to the wider socio-economic situation in the country and the complex process of bringing of the social policies closer towards the European model of social policies.

Keywords: *legal science, legal branch, social policies, curriculums, educational and scientific disciplines, faculties of law, labor law, social security law*

1. Вовед

Причините за анализирање на односот меѓу трудовото право и социјалното право се повеќестрани. Најпрвин, основано е во академските средини во Република Македонија, посебно на факултетите за правни науки во државата, да се доразграничи дека социјалното право е доволно развиено, со свој предмет на проучување, со обем на материја и со заокружени тематски целини и нивна меѓусебна поврзаност, што не дозволува да се смета за дел од трудовото право, туку како самостојна и гранка на правото и самостојна научна дисциплина. Од друга страна, пак, иако социјалното право има место во Фраскатијевата класификација на научни полиња, подрачја и области - тоа не е редовно застапено како наставно-научна дисциплина на правните студии во земјава. Во тој факт се наоѓа и оправданоста од елаборација на предизвиците на социјалното право во Република Македонија. Истовремено, во социјалната сфера во земјава се случуваат процеси и настани кои неминовно наложуваат научна и стручна анализа (како што се состојбата со пензиите и со Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, идеите за воведување социјална пензија, најавите за работно ангажирање на лицата приматели на социјална помош и слично).

Еден од основоположниците на правната наука во поранешната држава Социјалистичка Федеративна Република Југославија, академик д-р Радомир Лукиќ, набројувајќи ги главните гранки на правото ги вградува - уставно, управно, судско, лично и семејно, граѓанско, стопанско, трудово, казнено и меѓународно право. Како што се гледа воопшто не е спомнато социјалното право. Инаку, во трудот на Лукиќ трудовото право се определува како посебна гранка на правото која се развила од граѓанското право. Според него, трудовото право ги опфаќа прописите од трудовоправните односи. Трудовото право се проширува и на службеничките односи и настанува службеничкото право, како дел од трудовото право²⁷⁶.

Во учебникот на Димитар Бајалциев, Вовед во правото - право, при наведувањето на правните гранки се елаборирани - уставно, казнено, управно, управнопроцесно, граѓанско, трговско (стопанско), судско, трудово, семејно, меѓународно јавно и еколошко право²⁷⁷. И овој автор, значи, не го издвојува социјалното право како одделна гранка, односно посебна наставно-научна дисциплина.

2. Општо за односот меѓу трудовото право и социјалното право

Одамна е поставено прашањето во врска со предметот и содржината на трудовото право, односно дали тој предмет треба да опфаќа и некои проблеми кои немаат чисто работно правна природа, туки навлегуваат и во некои други домени на човековото живеење, како што е областа на социјалното осигурување. Значи за прашањата што го сочинуваат предметот и содржината на трудовото право, во поранешната југословенска мисла, главно постоеше согласност кога како предмет на трудовото право се истакнуваа работно правните односи. Се наметна прашањето: Дали проблематиката на социјалното осигурување треба да претставува предмет на трудово право или не?

Од ембрионска институција ограничена само на неколку земји во периодот од дваесеттиот век, социјалната сигурност се разви во една од главните општествени институции на денешните општества. Таа одигра клучна улога во човековата потрага по поголема заштита од неизвесност, болест и лишување од сите народи во светот. Дури и во повеќето економски развиените земји, социјалната сигурност може да се смета за едно од најголемите достигнувања на дваесети век.

²⁷⁶ Лукиќ, Р.Д. (1969). *Увод у право*: Научна књига, Београд, стр. 424-425

²⁷⁷ Бајалциев, Д. (1999). *Вовед во правото - право, книга втора*: Македонска ризница, Скопје, стр. 339-369

Во индустријализираните земји, системите за социјално осигурување постепено ги опфаќаат сите оние кои имаат потреба од помош дали преку грижа за здравјето или приходите во семејството или потребата да се грижат за своите деца или членови на потесното семејство. Од инструмент за социјална контрола, кој обезбедува минимални стандарди на благосостојба на луѓето социјалната сигурност се разви во инструмент за промовирање на економскиот развој, социјалната кохезија и демократијата. Тоа беше споено со основните функции на државата за да се формира држава на "благосостојба", како посебен модел на социјален развој, кој се огледа во способноста на сите земјите да одговорат на предизвикот за воспоставување на систем за социјално осигурување достапен за сите²⁷⁸.

Значењето што трудовото право го има во правниот систем на една земја се одразува во улогата што тоа ја има за егзистенцијата и животот на луѓето. Покрај несомненото правно, трудовото право има социјално, економско и политичко значење. Социјалното значење на трудовото право се согледува во тоа што обезбедува егзистенција на работниците, преку уредување на работните односи воопшто. Со своите норми во работните односи и вложувањето на трудот, трудовото право има силно влијание врз производствените односи и понудата и побарувачката на труд, во што се согледува и неговото економско значење. Ако се земе предвид фактот дека социјалните проблеми се важен фактор во политиката на државата и дека е незамисливо да не се води грижа за работата, условите и хуманизацијата на трудот, ќе се даде одговор и на политичкото значење на трудовото право.

Мнозинство автори и теоретичари, во предметот и содржината на трудовото право ја вклучуваа и проблематиката на социјалното осигурување во случај на болест, повреда при работата, староста и смртта, при што како аргумент за таквата своја определба го наведуваа фактот дека правата на социјално осигурување првенствено се едни од основните права од работниот однос и дека тие во најголем дел ги опфаќаат лицата во работен однос, односно лицата кои, овие права ги стекнуваат врз основа на својот личен труд, што значи дека, и покрај брзиот развој на современото социјално осигурување, оваа материја нема да ја издвои во посебна правна дисциплина²⁷⁹.

Други автори, сметаа дека предметот и содржината на трудовото право, треба да се ограничи само на проблематиката на работните односи, а материјата на социјалното осигурување да се инкорпорира во системот на социјалната политика. Како аргумент за ова сфаќање се наведува фактот дека лицата од работен однос, освен правата по основ на работата, ги имаат и правата од социјалното осигурување, а лицата кои не се во работен однос ги имаат правата од социјалното осигурување, но ги немаат правата по основ на работата. Овие автори најчесто зборуваат за трудовото и социјалното право, како за две посебни правни дисциплини. Притоа, тие истакнуваат дека употребата на кој било од овие термини, не може да го изразат предметот и содржината ни на едната, ни на другата правна дисциплина, ниту, пак, предметот и содржината на едната правна дисциплина да го апсорбира оној на другата правна дисциплина²⁸⁰.

Стегнатите искуства во одредувањето на предметот и содржината на трудовото право, јасно ја изразуваат тенденцијата на одвојување на социјалното осигурување од трудовото право, при што таквата тенденција се аргументира со фактот дека современата политика на социјалното осигурување и обезбедување, и воопшто современата социјална политика се повеќе од традиционалните рамки на заштита само на оние лица кои се во работен однос. Авторот сака да укаже дека, и да се прифати првото становиште, скоро да е невозможно материјата за социјалното

²⁷⁸ International Labour Standards Department. (2016). *The Right to Social Security in the Constitutions of the World: Broadening the moral and legal space for social justice*, p. 16. http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-security/WCMS_518153/lang--en/index.htm, пристапено на 20.09.2018.

²⁷⁹ Brajic, V. (1991). *Radno parvo: Savremena administracija*, Beograd, p. 1-12; Pesic, R. (1996). *Radno parvo: Naucna knjiga*, Beograd, p. 2; Blagoev, B. (1973). *Radno parvo: Institut za zastitu pri radu*, Nis, p. 13.

²⁸⁰ Tintic, N. (1969). *Radno I socijalno parvo: Narodne novine*, Zagreb, str.28-32.

осигурување солидно да се обработи со оглед на фактот што предметот Трудово право (како и другите предмети) е семестрален и фондот на часови е ограничен²⁸¹.

Пошироко е прифатено гледиштето дека како позитивно правна гранка, денес, трудовото право ги содржи општите правни норми со кои се регулираат трудовоправните односи, значи, односите во процесот на работење. Трудовото право работните односи ги регулира од гледиштето на нивното настанување, односно засновување, како и нивното унапредување и заштита²⁸².

Трудово-правниот однос е однос во кој работодавачот има право од работникот да бара извршување на определена работа и, истовремено, обврска на работникот, во вид на плата (наемнина) да му го исплати договорениот износ. Овој вид поединечни договори, во индустриски развиениот капитализам, се создава врз основа на претходно засновани колективни договори заклучени меѓу државата, односно здруженијата на работодавачите, од една страна, и работничките струкови организации-синдикатите, од друга страна во кои, покрај останатото, се предвидени и инструментите за заштита на правата на секој работник одделно. На тој начин, во значителна мерка се ограничува договорената слобода на работодавачот во корист на работникот, бидејќи минималните права од работниот однос со општи правни норми однапред се регулирани, и ниеден поединечен договор не смее да биде во спротивност со гарантираните права во колективниот договор.

Освен како правна гранка, односно конкретноправна дисциплина, трудовото право може да се набљудува и како позитивноправна, односно како научна дисциплина чиј предмет на проучување се нормите на трудовото право и тоа: историскиот развој и општествените причини кои го наложиле настанувањето на трудовото право, важечкиот систем на трудовоправни норми во Република Македонија, нивната примена, функционирање, критичка анализа и нивна споредба со трудово-правните односи во другите земји²⁸³.

Присутна е практиката каде што социјалното право се изучува како дел од трудовото право. Но, истражувачкиот пристап и специфичностите на проблематиката, односно обемот и белезите на материјата што е предмет на проучување довеле до објективно сознание и оправдано одвојување на социјалното право како одвоена правна гранка. Се разбира и тој пристап (социјалното право како дел од трудовото право) има елементи на заснованост со оглед на тоа што со проучување на процесот на трудот посебно во делот на стекнување плата, осигурување и други права или со неостварување на права од трудот се зафаќаат теми/области од социјалното право. На пример, вработениот поединец, а со тоа и неговото семејство во вообичаена ситуација, има плата, обезбедена социјална сигурност, потоа право на здравствена заштита, обезбедување услови за пензиски права, односно за право врз основа на инвалидност или права доколку дојде до прекин на работниот однос, што е различно од соодноси кога без тие права е во некаков облик на социјална потреба што е предмет на социјалното право.

Сепак, структурата на прашањата и проблемите од социјалната сфера е од таков карактер што социјалното право има доволно поле за изучување за да биде одделна правно научна дисциплина.

²⁸¹ Мајхосев, А., Беловски, В. (2012). *Трудово право, авторизирани предавања*: Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Правен факултет, стр. 6.

²⁸² Проблематиката за социјалното осигурување веќе не е присутна во некои од поновите учебници по Трудово право на некои современи автори, како што е случај со оние на: Jean – Emanuel Ray (2012)., [Deakin](#). S. and Wilkinson. F. (2005). *The Law of the Labour Market*. Deakin. F. S. and Moris. S. G. (2012). *Labour law*: Hart Publishing. (2016). Crain, M. *Labor Relations Law: Cases and Materials*, (with Theodore St. Antoine and Charles Craver) 13th edition: Lexis Law.

²⁸³ Види пошироко кај Старова, Г. (2003). *Трудово право и работни односи, теорија и законодавство*: Просветно дело АД Скопје, Скопје. стр 12-13.

3. Како се изучува социјалното право во Република Македонија

Наставната програма на Правниот факултет во состав на Универзитетот “Гоце Делчев” од Штип го содржи и предметот (областа) дисциплината социјално право. Тоа е видлив чекор понапред во однос на некои други високообразовни организации во земјата. Така на Универзитетот “Св. Климент Охридски” од Битола, во наставната програма на Правниот факултет воопшто не постои наставно – научна дисциплина социјално право.

Потребно е, поради својата илустративност, со поголемо внимание да се анализира застапеноста на проблематиката на социјалното право во студиските програми на Правниот факултет “Јустинијан Први” во состав на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” од Скопје. Имено, во студиската програма за втор циклус студии, на насоката деловно право (една од осумте насоки на оваа студиска програма), и тоа во еден модул, модул Б се предвидени неколку дисциплини, и тоа: социјална политика, европско социјално право, социјална заштита и социјално осигурување.

Овие дисциплини, сепак, повеќе имаат карактер на социјални науки (можеби и во социологијата), но не се изрично во делот на правните науки, како што е определено социјалното право во Фраскатијева класификација.

Социјалното право воопшто не е застапено во ниту една од студиските програми на факултетите за правни науки кои работат во состав на Европскиот универзитет - Република Македонија, Скопје и на ФОН универзитетот, Скопје, како приватни високообразовни институции²⁸⁴.

3.1. Предизвиците на социјалното право и социјалната политика во Република Македонија

Предизвиците се наоѓаат во вкупната општествено-економска состојба во Република Македонија и во нејзините аспирации за вклучување како постојана и рамноправна членка во Европската Унија.

Во поглед на состојбите во Република Македонија, предизвиците на социјалното право како наставно-научна дисциплина можат да се лоцираат во повеќе прашања. Како мошне влијателни се издвојуваат следниве:

- доградување на системот на пензиско и инвалидско осигурување од аспект на соодветно и навремено обезбедување средства во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување. Овде, меѓу другото, е и дебатата за тоа дали да се зголеми горната возрасна граница за исполнување услови за старосна пензија, која сега изнесува 62 години за жени и 64 години за мажи, со определени исклучоци како што се вработените со бенефициран пензиски стаж (полиција, војска, рудари и други), односно одење во пензија со помалку години од општозадолжителните или со законски овозможеното продолжување на работниот однос врз основа на барање до работодавецот до 67 години за сите лица, а за универзитетските професори (според Законот за високо образование од 2018. година) со наполнети 67 години живот и до крајот на тековната академска година (до 30 септември од конкретната година).
- присуството на сиромаштијата и други причини кај дел од населението кое се наоѓа во ситуација од социјална потреба, што се констатира и во Национална програма за развој на социјалната заштита 2011-2021 на Република Македонија²⁸⁵.

²⁸⁴ Извор - www.aa.mk, [Класификација на научно - истражувачки подрачја, полиња и области според меѓународната фраскатијева класификација](http://aa.mk/klasifikacija-na-nau-no-istravuvackite-podracja-polinja-i-oblasti-spered-megjunarodnata-fraskatieva-klasifikacija), <http://aa.mk/klasifikacija-na-nau-no-istravuvackite-podracja-polinja-i-oblasti-spered-megjunarodnata-fraskatieva-klasifikacija.nspj>, пристапено на 14.09.2018 година

²⁸⁵ Национална програма за развој на социјалната заштита 2011-2021 на Република Македонија. (2010). Министерство за труд и социјална политика Република Македонија, Скопје.

Република Македонија од осамостојувањето во 1991 година до денес презема активности за создавање на современ, стабилен и функционален систем на социјална заштита кој ќе одговори на новите потреби на корисниците. Системот на социјална заштита наследен од поранешна Југославија се прилагоди на новиот општествен контекст и новосоздадените социјални проблеми кои ги наметна периодот на транзицијата. Имено, во тој период се зголеми невработеноста, опадна животниот стандард, се намали бруто домашниот производ и се зголеми социјалната ранливост на голем број граѓани кои беа директно погодени од трансформацијата на социо-економскиот систем во процесот на приватизација на општествениот капитал и другите општествени случувања. Ваквата состојба ја наметна потребата за спроведување на низа реформски процеси во областа на социјалната заштита, како и усвојување на нови принципи и методи на работа.

Република Македонија како членка на Советот на Европа ги дели и неговите заложби за обезбедување на адекватно ниво на социјална заштита, особено за најранливите категории на граѓани. Во таа смисла, утврдувањето на правците на развој на социјалната заштита и спроведувањето на реформските процеси е директно условено од обврските и стандардите поставени со Европската социјална повелба и дополнителните протоколи.

Создавањето на современ систем на социјална заштита кој ќе одговори на предизвиците на новото време истовремено е во согласност со јасно зацртаните цели на Република Македонија за членство во Европската унија. Процесот на европска интеграција налага хармонизација на законодавството во оваа област, промовирање на принципите на доброто управување, пренесување на добрите европски практики и стандарди. Иако европските искуства покажуваат голема разновидност на традиции на полето на социјалните услуги, во однос на начините на финансирање, регулирање, управување, структурирање, организирање и раководење, сите европски земји делат иста визија и принципи на системот на социјална заштита. Република Македонија и во досегашните реформски процеси се раководела од овие насоки, водејќи притоа сметка за реалниот социо-економски контекст, потреби и можности. Во таа смисла, ги усогласува своите стратешки документи со стандардите поставени во: Повелбата за основните права на Европската унија, директивите 2000/43/ЕС, 2000/78/ЕС, 2004/113/ЕС со кои се забранува дискриминаторско постапување и се промовира правото на еднаков третман, како и Стратегијата за модернизација на социјалната заштита. Во оваа насока, сите стратешки документи од областа на социјалната заштита се усогласуваат со Националната програма за усвојување на правото на Европската унија и Акцискиот план за европско партнерство.

Врз основа на сите горенаведени документи, Република Македонија во изминатиов период се фокусира на создавање на стабилна нормативна рамка која ќе обезбеди ефикасна заштита на социјалните права на граѓаните и реализација на уставната определба на Република Македонија како социјална држава.

Поголемо внимание, секако заслужува моделираната европска социјална политика, со своите определби и принципи, кои треба да станат составки и на социјалната политика на Република Македонија.

4. Трудовото и социјалното право во Европската Унија – состојбата денес

Во Мастрих во 1991 година, Европскиот совет ја донесе Повелбата на Заедницата за основни социјални права, во која се наведени правата што треба да ги имаат сите работници во Европската Унија: слободно движење; праведни плати; подобри работни услови; социјална заштита; право да формираат здруженија и да преговараат за склучување колективни договори; право на стручна обука; еднаков третман за жените и мажите; информирање, консултирање и вклученост на

работниците; здравствена заштита при работа; заштита на децата, постарите лица и лицата со посебни потреби. Во Амстердам во јуни 1997 година, Повелбата стана составен дел од Договорот и се применува во сите земји – членки.

Во договорите на Европската Унија и во декларациите на Европскиот совет, Европскиот социјален модел се признава како значаен елемент на европскиот процес на интеграција. Емпириските истражувања во врска со социјалниот модел се однесуваат на институциите и на политиките, кои сакаат да му одземат на пазарот извесни области и, наместо него, да ги обликуваат општествено, односно политички животните услови на поединците и на социјалните групи. Во средиштето на вниманието најчесто се наоѓаат социјалното осигурување, државната социјална политика и даночната политика.

Трудовото и социјалното право во повеќето земји – членки на Европската Унија се дизајнирани да обезбедат заштита на вработените на одредени работни места.

Со над 240 милиони работници во Европската унија, правата на работниците во ЕУ директно придонесуваат за голем број граѓани и имаат позитивно влијание врз едно од најважните и видливи области на нивниот секојдневен живот.

Законот за работна сила на Европската Унија, исто така, им користи на работодавачите и на општеството како целина обезбедувајќи јасна рамка на права и обврски на работното место, заштита на здравјето на работната сила и промовирање на одржлив економски раст.

Покрај тоа, трудовото (работното) право на Европската Унија оди рака под рака со единствениот пазар. Слободниот проток на стоки, услуги, капитал и работници треба да бидат придружени со правила на трудовото право, за да се осигури дека земјите и бизнисите ќе се натпреваруваат праведно со вредноста на нивните производи, а не со намалување на стандардите на трудовото право.

Одговорност за заштита на работните услови и подобрување на квалитетот на работата во Земјите-членки примарно се потпираат на националното законодавство и на ефикасноста на спроведувањето и контролни мерки на национално ниво. На ниво на Европската Унија, социјалното законодавство ги поддржува и ги надополнува активностите на земјите-членки во оваа сфера.

На правните факултети во земјите – членки на Европската Унија онаму каде што трудовото право се изучува заедно со социјалното право оваа наставна дисциплина ги вклучува социјалните аспекти на Европската унија: слободно движење на работници, координација на шеми за социјална сигурност, забрана за дискриминација врз основа на пол, раса и сексуална ориентација, здравје и безбедност на работното место, фундаментални права на вработените во однос на поединецот и колективно преговарање, права на вработените во случај на пренос на претпријатија или несолвентност на работодавачите, улогата на социјалните партнери и европските колективни договори и поглавјата за социјална политика во Договорите од Рим, Мастрихт, Амстердам и Ница. Во него најчесто исто така се објаснува како се прави социјалното законодавство во ЕУ и каква е релацијата со четирите слободи на ЕУ²⁸⁶.

Онаму каде што социјалното право се изучува како посебен предмет тоа главно се среќава под имињата Social Welfare Law, European social law, European social security law, *Social Policy Law* и сл. Во овие предмети главно се проучуваат конвенциите и препораките на Меѓународната организација на трудот и одлуките на Советот на Европа, но главниот фокус е на социјалното

²⁸⁶ <https://www.maastrichtuniversity.nl/meta/325511/european-labour-and-social-security-law>; пристапено на 27.11.2018. <https://www.flaw.uniba.sk/en/departments/departments/department-of-labour-law-and-social-security-law/>, https://www.mrni.eu/en/university/faculties/teises_fakultetas/study_programmes_committees/labour_and_social_security_law_masters_degree_programme/; пристапено на 27.11.2018. <https://www.muni.cz/en/about-us/organizational-structure/faculty-of-law/222000-deptof-labour-law/teaching>; пристапено на 27.11.2018.

право на ЕУ, вклучувајќи ја и социјалната политика на Европската унија. По изучувањето на историската еволуција на европското социјално право, предметот најчесто ги испитува изворите на ова право, социјалните одредби од договорите на ЕУ и основните теми како што се слободното движење на работници, европското социјално државјанство, европските колективни договори, претставниците на работниците во претпријатија, родовата рамноправност и социјалните права зацртани во Повелбата за фундаментални права на Европската унија и нивниот однос кон економските слободи на Европската унија²⁸⁷.

Главно е да се нагласи дека и покрај сродниот предмет на проучување на овие две наставни дисциплини и во земјите на Европската Унија постои тренд на нивно се почесто одвоено изучување.

5. Заклучок

Може да се констатира дека е пошироко прифатено гледиштето и е поддржувана практиката социјалното право да се издвои од трудовото право и да се изучува како посебна наставно-научна област/дисциплина.

Во рамките на студиските програми на Правниот факултет во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“, од Штип социјалното право е застапено во согласност со Фраскатевата класификација каде што во наставно-научното поле (точка 5 од полињата), во подрачјето правни науки (точка 5.8 од подрачјата) е предвидена област/дисциплина социјално право (точка 50821) што може да се смета за видлив напредок во развојот на научното ангажирање во оваа дисциплина.

Предизвиците на социјалното право и социјалната политика во Република Македонија се наоѓаат во вкупната општествено-економска состојба во Република Македонија и во нејзините аспирации за вклучување како постојана и рамноправна членка во Европската Унија.

Во поглед на состојбите во Република Македонија, предизвиците на социјалното право можат да се лоцираат во повеќе прашања. Како мошне влијателни се издвојуваат следниве: доградување на системот на пензиско и инвалидско осигурување од аспект на соодветно и навремено обезбедување средства во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и присуството на сиромаштијата и други причини кај дел од населението кое се наоѓа во ситуација од социјална потреба, што се констатира и во Национална програма за развој на социјалната заштита 2011-2021 на Република Македонија.

Од европските заложби, посебен ангажман на социјалната политика заради обезбедување на основните социјални права што треба да ги имаат сите работници во Европската Унија: слободно движење; праведни плати; подобри работни услови; социјална заштита; право да формираат здруженија и да преговараат за склучување колективни договори; право на стручна обука; еднаков третман за жените и мажите; информирање, консултирање и вклученост на работниците; здравствена заштита при работа; заштита на децата, постарите лица и лицата со посебни потреби.

БИБЛИОГРАФИЈА:

- [1]. Бајалциев, Д. (1999). *Вовед во правото – право*, книга втора: Македонска ризница, Скопје.
- [2]. Blagoev, B. (1973). *Radno parvo*: Institut za zastitu pri radu, Nis.
- [3]. Brajic, V. (1991). *Radno parvo*: Savremena administracija, Beograd.
- [4]. Вотсон, Ф. (2009). *Социјално право и ЗПО на ЕУ – Политика и практика во проширена Европа*: Просветно дело, Скопје.

²⁸⁷ https://onderwijsaanbod.kuleuven.be/syllabi/e/C07B0BE.htm#activetab=doelstellingen_idm1832480; пристапено на 28.11.2018. <https://www.law.kuleuven.be/EMSS/emss>; пристапено на 28.11.2018. <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/03/3-06/social-security-code.xml>; пристапено на 28.11.2018.

- [5]. Влијанијата на ЕУ врз Европскиот социјален модел и врз социјалното единство. (2004). Форум за социјална демократија, Визии и опции за југоисточна Европа, Скопје.
- [6]. Врзување нова социјална политика, актери, димензии и реформи. (2003). Универзитет “Св Кирил и Методиј” - Скопје, Филозофски факултет, Институт за социјална работа и социјална политика и Фондација Фридрих Еберт, Канцеларија Скопје, Скопје.
- [7]. International Labour Standards Department. (2016). *The Right to Social Security in the Constitutions of the World: Broadening the moral and legal space for social justice*, p. 16. http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-security/WCMS_518153/lang--en/index.htm, пристапено на 20.09.2018
- [8]. Кенет, П. (2012). *Прирачник за компаративните социјални политики*: Арс Ламина, Скопје.
- [9]. *Кон подновен европски социјален модел*. (2004). Форум за социјална демократија, Визии и опции за југоисточна Европа, Скопје.
- [10]. Лаборд, Ж.П. (2011). *Право на социјално осигурување*: Арс Ламина, Скопје.
- [11]. Лотар, В. (2004) *Европскиот социјален модел и врз социјалното единство: Која улога ја има ЕУ?*: Фондација Фридрих Еберт Бон, Анализа на меѓународната политика, Европска политика.
- [12]. Лукиќ, Р.Д. (1969). *Увод у право*: Научна књига, Београд.
- [13]. Мајхошев, А., Беловски, В. (2012). *Трудово право, авторизирани предавања*: Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Правен факултет.
- [14]. Мицли, Џ. (2012). *Социјална заштита во глобален контекст*: Арс Ламина, Скопје.
- [15]. Митков, В. (2009). *Уставот и слободите на човекот и граѓанинот*: Правен факултет, Скопје.
- [16]. *Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост национална стратегија во Република Македонија (2010-2020)*.
- [17]. *Новата политичка економија на европскиот социјален модел (модел)*. (2004). Форум за социјална демократија, Визии и опции за југоисточна Европа, Скопје.
- [18]. Pesic, R. (1996). *Radno parvo*: Naucna knjiga, Beograd.
- [19]. Ruzin, N. (1996). *Evropskata ideja od utopiја do realnost*: Prosveta, Kumanovo.
- [20]. Somers, F. (1998). *European Union Economies: A Comparative Study*: Addison Wesley Longman Limited.
- [21]. Spiker, P. (2014). *Socijalna politika, teorija i praksa*: Univerzitet u Beogradu - Fakultet politickih nauka, Beograd.
- [22]. Старова, Г. (2003). *Трудово право и работни односи, теорја и законодавство*: Просветно дело АД Скопје, Скопје.
- [23]. Tasevska, V. (2006). *Zaednickata nadvoresna i bezbednosna politika na EU i upravuvaweto so krizi*: Filozofski fakultet, magisterski trud, Skopje.
- [24]. Tintic, H. (1969). *Radno I socijalno parvo*: Narodne novine, Zagreb.
- [25]. Тодорова, Б. (2014). *Трудово право*: Европски универзитет – Република Македонија – Скопје.
- [26]. Ullman, R.H. (1991). *Securing Europe*, Twickenham: A Twentieth Century Fund, Inc.
- [27]. Форум за социјална демократија. (2004). *Визии и опции за југоисточна Европа: Социјална праведност за 21. век*, Скопје.
- [28]. Haas, E.B. (1968). *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957, 2nd edn.*: Stanford CA: Stanford University Press.
- [29]. www.aa.mk, *Класификација на научно - истражувачки подрачја, полиња и области според меѓународната франскабиева класификација*, <http://aa.mk/klasifikacija-na-nau-no-istrazuvackite-podracja-polinja-i-oblasti-spered-megjunarodnata-fraskatieva-klasifikacija.nspх>